

ULUSLARARASI AMİSOS DERGİSİ
THE JOURNAL OF INTERNATIONAL AMİSOS

Cilt/Volume 2, Sayı/Issue 3 (Aralık/December 2017), ss./pp. 184-190

DOI:

ISSN: 2587-2222 / e-ISSN: 2587-2230

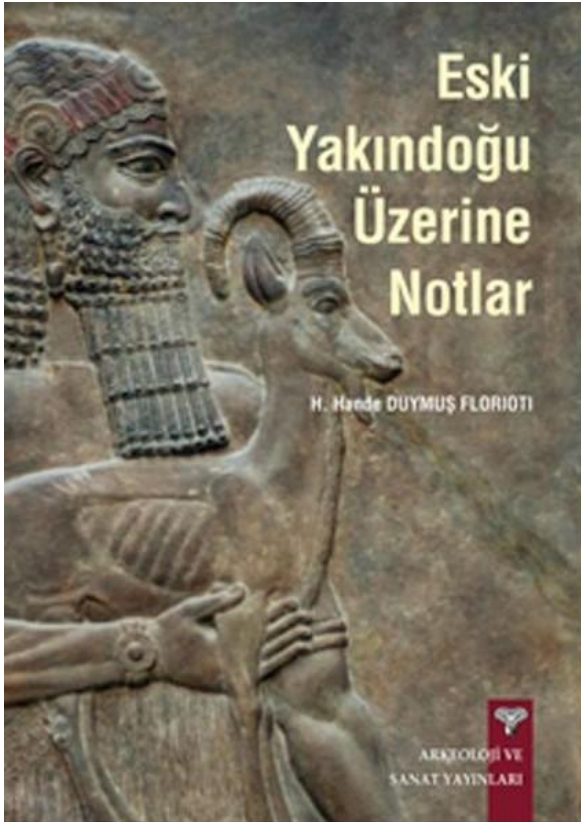

Kitap Tanıtımı / Book Review

Geliş Tarihi/Received: 12. 12. 2017
Kabul Tarihi/Accepted: 26. 12. 2017

H. Hande DUYMUŞ FLORIOTI, *Eski Yakınoğu Üzerine Notlar*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2016. 257 Sayfa, 64 Resim, 5 Tablo, 3 Harita.

Tunahan BİLİKÇİ*

İnsanlığın kültür tarihi açısından Yakınoğu kültürlerinin yeri tartışılmazdır. Yazının ortaya çıkışı ile birlikte bölgede kayıt amaçlı yazıların yaygın olarak kullanımı bize sadece Yakınoğu kültürleri ile kalmayıp Anadolu ve ilişkide olduğu diğer bölgeler hakkında da bir çok sorunun cevabını vermektedir. Bu noktada Asur kaynakların çokça yararlanmış bunlar arasında: toprak kaplar, rölyefler, silindir mühürler, levhalar, tabletler ve kudurrular

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, E-posta: tunahanbilikci@gmail.com

örnek gösterilebilir. Kitap, yazarın önsözü ile başlar ve yazılı kaynaklar ile bazı tasvirlerde gördüğümüz akrep sembolünden nar sembolüne ve Aramiler'den Tabal Ülkesi'ne kadar çeşitli konularda yazılmış on üç ayrımdan oluşmaktadır. Her ayırım kendi içinde alt başlıklara ayrılarak detaylıca çalışılmıştır. Tüm başlıklarda Asur kaynaklarından çokca yararlanılmıştır. Yazar Önsöz'ünde bu çalışmada neden Mezopotamya üzerinde durduğunu açıklamıştır. Bunun sebebi olarak ise; yazının ortaya çıkışı, ilk hukuki metinler, günlük hayatımıza yer eden bazı pek çok adetin ya da inancın kültürel temellerinin bu coğrafyada atılması olarak göstermiştir. Yazar ilke olarak Türkiye'de üzerinde çok durulmayan, göz ardı edilmiş ya da ele alınmamış konulara yönelmeyi benimsemiş ve ilginç bulduğu, merak ettiği konuları araştırmıştır. Amaç olarak ise farklı yerlerde yayımlanmış olan makalelerini tek bir kitap haline getirip okuyucuya ulaştırmak olmuştur.

"1. Arkeolojik ve Yazılı Kaynaklar Işığında Eski Mezopotamya'da Akrep Sembolü" ana başlığı altında "Giriş", "Tanrıça İshara ve Akrep Sembolü", "Asur Kraliçesi ve Akrep Sembolü", "GİR.TAB.Lú.U(GISGAL).LU: Akrep-Adam Sembolü", "Sonuç" ve "Kaynakça" gibi alt başlıkları bulunmaktadır. "Eski Mezopotamya'da çeşitli özellikleri nedeniyle bazı hayvanlar simgesel değerler kazanmış" ifadesiyle hayvanların simgeleştirilmesinin nedenine açıklık getiren yazar bu bölümde akrep kelimesinin kökeni ve antik kaynaklardan bahsetmiştir. Ayrıca seramikten mühüre bir çok buluntuda betimlemelerini gördüğümüz ve kehanetten, tıp'a bir çok antik metinde adının geçtiği 34-110 arası yavru doğurabilen ve yavruları gelişimini tamamlayana kadar sırtında taşıyan bu hayvanın üreme ve koruyucu özellikleri nedeniyle tanrıça ve kraliçe betimlemelerinde akrep sembolünün olmasının nedenleri üzerine bazı sorulara cevap aramış ve tespitlerde bulunmuştur. Son olarak ise bu başlıkta yazar, akrep sembolünün sadece tanrıça ve kraliçe sembollerinde değil "akrep-adam" formunda da tılsım olarak koruyucu amaçlı kullanıldığını söylemiştir.

"2. Eski Kültürlerde Köpeğin Algılanışı: Eski Mezopotamya Örneği" ana başlığı altında "Giriş", "Farklı Kültürlerde Köpeğin Algılanışı", "Eski Mezopotamya Tıbbı", "Tıp Uygulamalarında Köpek", "Tanrıça Gula ve Köpeği", "Sonuç", "Kaynakça" gibi alt başlıkları bulunmaktadır. Yazar bu kısımda köpek kelimesinin kökeninden bahsederek, köpeğin yaradılışı ve antik dönemlerden günümüze kadar olan süreçte sahibi olduğu rol hakkında bilgi vermiştir. Tarihöncesi dönemlerden itibaren köpek önemli kurban hayvanlarından birisi olmuştur. Yazar, bu kültürün sadece Yakınoğu'da değil İskandinavya'ya kadar yayıldığını ve bununla birlikte köpeğin

antik dönemlerde ölümle ilişkilendirildiğini söyler. Bu görüşünü, mezarlarda ele geçen ölünün yanına gömülmüş köpek iskeletleriyle destekler. Mezarlarda ele geçen köpek iskeletleri aynı zamanda köpeğin çağlar boyu en önemli özelliği olan "koruyucu" özelliğinin de bir göstergesidir. Ölüyü öteki tarafta koruması için yanına gömülür. Yazar ise bu konuyla ilgili şu şekilde bahseder: "İnsana en yakın hayvanların başında gelen köpeklerin, hangi kültürde olursa olsun koruma/koruyucu olma özelliğinin ağır bastığı anlaşılmaktadır. Eski Yunan'da Kerberos örneğinde olduğu gibi, onun bu özelliği ve misyonu bu Dünya ile sınırlı olmayıp, ölümler diyarının bekçisi olarak yer almasıyla devam etmiştir." Ayrıca yazar, daha sonra ise Eski Mezopotamya toplumlarında köpeğin şifacı özelliğinin ortaya çıktığı, salyası ve dışkısı şifa ritüellerinde kullanılmış, ancak bu ritüeller hakkında tam olarak bilgi sahibi olmadığımızı söyler.

"3. Eski Mezopotamya'da Kehanet Olgusuna Genel Bir Bakış" ana başlığı altında "Giriş", "Hastalıklar ve Karaciğer Falı", "Rüyalar", "Doğal Afetler", "Kötü Kehanetlerin Etkilerini Def Ettiğine İnanılan Namburbi Ritüeli", "Namburbi Ritüelinin Uygulamasını Gerekli Kılan Göksel Kehanetler", "Sonuç" ve "Kaynakça" alt başlıklarından oluşmaktadır. Yazar bu bölümde kehanetin ortaya çıkışından bahseder. Kahenet ile ilgili yaygın olan bazı ritüelleri açıklamış ve insanlığın merak duygusu sonucunda ortaya çıkmış olan kehanetin gözlem ile birlikte yaptığı çıkarımlar ve bu çıkarımlara zaman zaman ilahi yorumlarda katarak insanların asırlar boyu kahin ve kehanetlere verdiği önem konusunda çıkarımlarda bulunmuştur.

"4. Yeni Asur Metinlerinde Geçen Ay İsimleri" ana başlığı altında "Giriş", "Yeni Asur Metinlerinde Geçen Ay İsimlerinin Mevsimlere göre Dağılımı", "Sonuç" ve "Kaynakça" gibi alt başlıkları bulunmaktadır. Yazar bu bölümde yılı ay ve günlere bölme çalışmalarının geçmişi hakkında bahsederek ay ve güneş yılının farklarına değinmiştir. Bununla birlikte metinlerde geçen ay isimleri ve yılı aylık periyotlara bölmedeki amaçları ve sonrasında hangi tür metinlerde sıklıkla kullanıldığını bizlere aktarmıştır. Bu metinler arasında en sık rastlanan belgelerin ise satış sözleşmeleri olduğunu, köle, ev, arazi satışlarının yanı sıra at temini ve gümüş ödünç alıp verme gibi diğer hukuki ve sosyal içerikli belgelerde de görüldüğünü söylemiştir. Yazar bunlara ek olarak, ay isimleri içeren Yeni Asur metinlerinde askeri ve siyasi durum hakkında bilgi edinebileceğimizi söylemiş, bunlara örnek olarak metinlerde geçen: Nisannu ayında Ururtulular'ın savaş hazırlığı içinde olduğu, Sabatu ayında Sargon'un yeni başkenti Dur Sarruken şehrini yapılandırmaya çalıştığını ancak söz konusu ayda

meydana gelen soğuk, yağmur, kar ve buzlanma nedeniyle ağaç ve fidanların taşınamamasını göstermiştir. Bölümün sonunda ise metinlerde geçen tüm ay isimlerini mevsimlere göre dağılımları ile İsrail ve günümüzdeki eşiti ile oluşturduğu bir tabloda vermiştir.

"5. ivi Yazılı Kanun Metinlerinde İlginç Bir Suç Tespit ve Cezalandırma Yöntemi: Suya Atılma" ana başlığı altında "Giriş", "Eski Mezopotamya Hukuku'nda Suya atılma", "Eski Anadolu'da Suya Atılma", "Sonuç" ve "Kaynakça" gibi alt başlıkları vardır. Yazar bu başlığa eski toplumlarda kanunların kökeni ve neden ortaya çıktığını açıklayarak başlar. Mezopotamya ve Anadolu toplumlarında suçlunun tespiti ve cezalandırma ile nehir'in suyunun temizleyici olması ile nasıl ilişkilendirildiği ve bu yöntemle nasıl hüküm verildiğini açıklamıştır. Bu uygulamanın sadece Eskiçağ'da değil Ortaçağ'a kadar kullanıldığını söylemiştir.

"6. Yeni Metinler Asur Metinlerinde Geçen Masennu Ünvanlı Bazı Memurlar" ana başlığı altında "Giriş", "Masennu Teriminin Anlamı ve Masennu'nun Görevleri", "Sonuç" ve "Kaynakça" gibi alt başlıkları vardır. Yazar bu kısımda Asur krallarının ülkeyi yönetim biçimlerine kısaca değinerek memurların bu yönetimdeki yeri ve öneminden bahsetmiştir. Masennu olarak isimlendirilen hazinedarların yürüttüğü işler, görev süreleri ve Asur yönetimindeki hiyerarşik yapıdaki yerleri ve önemini anlatılmıştır. Yazar Masennular'ın görev süreleri ve aranan kriterler net olmasa da eyalet, saray ve tapınaklarda kraldan sonra önemli görevlere getirildiklerini ve her durumda kralla iletişim halinde olduklarını belirtmiştir.

"7. Asur İmparatorluk Dönemi Kaynaklarında Geçen Müzisyen Kadınlar Hakkında Kısa Bir Not" ana başlığı altında "Giriş", "Yazılı Kaynaklarda Müzisyen Kadınlar", "Kraliyet Ganimeti Olarak", "Personel ve Paylaşım Listelerinde", "Arkeolojik Kaynaklarda Müzisyen Kadınlar: Grsel Kanıtlar", "Sonuç" ve "Kaynakça" alt başlıkları vardır. Yazar bu kısımda müzisyenlerin görevleri hakkında detaylı bilgi olmasa da müziğin yapıldığı yerler, müzisyenler ve dönem dönem esir, ganimet ve memur gibi farklı statülerde gördüğümüz müzisyenler içinde kadın müzisyenlerin yeri hakkında bilgi vermiştir.

"8. Kutsal Kitaplar ve Mitolojik Kaynaklar Işığında Eski Yakınoğu'da Rüya Olgusu ve Algısı Üzerine" ana başlığı altında "Giriş", "Kutsal Kitaplar da Rüya", "Mitolojik Kaynaklarda Rüya", "Sonuç" ve "Kaynakça" gibi alt başlıkları bulunur. Yazar bu başlıkta Rüya kelimesinin anlamını açıklamış ve rüyaların Eski toplumlardan günümüze kadar olan etkisini ve çeşitli disiplinlerin ele almasındaki

etkenlerden bahsetmiştir. Bu disiplinler arasında tarih, din, felsefe ve psikolojiyi saymıştır. Rüya ile ilgili kayıtlar incelendiğinde genellikle bir kahraman ya da kral tarafından görüldüğü ve gördüğü rüyanın yorumuna göre hareket etmişler, yorumlayamadıklarında ise tanrılara dualar edip kurban sunarak tanrılardan bir işaret beklemişlerdir. Hemen hemen her toplumda rüyalara manalar yüklenmiş yazar ise bu manalar farklı olsa bile hepsinin ortak paydasının tanrısal bir mesaj içerdiği ve geleceğe dair ipucu verdiğine inanıldığını söylemiştir.

"9. Yeni Asur Kaynaklarında Bit-Bahiyani Arami Krallığı" ana başlığı altında "Giriş", "Aramiler'in Dili ve Kökeni Meselesi", "Asur Kaynaklarına Göre Bit-Bahiyani- Asur İlişkileri", "Sonuç" ve "Kaynakça" gibi alt başlıkları vardır. Yazar bu kısımda Aramiler'in Mezopotamya ve Anadolu ile çevresine geliş tarihleri ve yayılmaları, Aramiler hakkında bilgi sahibi olduğumuz kaynaklar ve Asurlular'ın onlara yaklaşımları ile Aramiler'in Asurlular ile olan ilişkileri ve onlara karşı siyasi tutumları konusunda bilgi vermiştir.

"10. Yeni Asur Devri'nde Gerçekleştirilen Toplu Nüfus Nakillerinden Örnekler" ana başlığı altında "Giriş", "Toplu Nüfus Nakli Uygulamasının Amaçları", "Toplu Nüfus Nakillerinin Gerçekleştirilmesi", "Toplu Nüfus Nakil Uygulamasını Sistematik Bir Şekilde Uygulayan Asur Kralları ve Yaptıkları Nakiller", "Sonuç" ve "Kaynakça" gibi alt başlıklardan oluşur. Yazar bu bölümde yazılı kaynaklar ışığında toplu nüfus nakillerinin geçmişi, sebepleri, amaçları, nakil süreci, nakleden - nakledilen arasındaki tutum ve nakil sonucunda insanların kullanıldığı alanlar hakkında bilgi vermiştir. Ayrıca yazar bu bölümde antik kaynaklardan elde ettiği bilgiler ışığında yapılan nakiller ile ilgili bir tabloya yer vermiştir. Bu tabloda Nakil yapan kral, nakledilen topluluk, yaşadığı ve nakledildiği bölge ve kişi sayısı gibi bilgilere ulaşmak mümkündür.

"11. Eski Mezopotamya'da Nar Sembolüne Dair: Bir Derleme Çalışması" ana başlığı altında "Giriş", "Kutsal Kitaplar'da Nar ve Yasak Meyve Üzerine", "Mitolojik ve Arkeolojik Kaynaklarda", "Sonuç", "Kaynakça" gibi alt başlıkları vardır. Yazar, sembolizm araştırmaları hakkında bilgi vererek başlar ve narın antik çağdan günümüze kadar olan süreçte farklı inanç ve farklı toplumlardaki insanların sebepleri ile birlikte yükledikleri anlamları, bu anlamların değişimi hakkında bilgiler vermiştir. Çok taneli yapısından dolayı çoğalma, bereket, doğum, üreme dişilikle ilişkilendirilmiş ve Sümerler'de tanrıça İnanan, Kuzey Suriye ve Geç Hititler için

önemli olan tanrıça Kubaba, Frigler'de Kibele ve Yunan'da Hera ve Aphrodite'le ilişkilendirilmiştir.

"12. M.Ö. I. Binyıl'da Mezopotamya'da Nehir Ulaşımı: Asur Örneği" ana başlığı altında "Mezopotamya İnsanı İçin Nehrin Önemi", "Askeri Bir Güzergah Olarak Nehirler", "M.Ö. I. Binyılda Asur Metinlerinde Geçen Bazı Nehir ve Kanal İsimleri", "II. Sargon ve Sanherip Dönemi Metinleri", "Lú-Lú-GAL: Kanal Denetçisi", "Sonuç", "Kaynakça" gibi alt başlıkları vardır. Yazar bu başlıkta Nehirlerin Mezopotamya için önemi, kullanım fonksiyonlarını ve insanların hayatlarında etki ettiği alanlar ile Asurlular'ın kanallara verdikleri önem hakkında bilgi vermiştir.

"13. Asur Kaynaklarına Göre Demir Çağı'nda Tabal Krallığı" ana başlığında altında "Giriş", "Tabal Krallığı'nın Jeopolitik Konumu", "Asur Kaynaklarına Göre Asur-Tabal İlişkileri", "Sonuç", "Kaynakça" gibi alt başlıkları vardır. Yazar kitabın son ayrımı olan bu başlığa Ege Göçleri ile birlikte Tunç Çağı'nın sona ermesi ve Demir Çağı'nın başlamasıyla değişen siyasi dengelerden, yaşanan otoriter boşluklardan bahsederek başlamış ve Tabal Ülkesi'nin konumu, Asur ile ilişkileri hakkında bilgi vermiş ve Urartu ile Frigler'in bu dönemdeki tutumlarından bahsetmiştir. Ayrıca yazar Atlarının güzelliği ile ünlü olan Tabal Krallığı'ndan temin edilen atlarda Asur ordusunun güçlendirildiğini de belirtmiştir.

Tanıttığımız kitap, Türkçe kaynak konusunda zaman zaman sıkıntı yaşadığımız başta Arkeoloji, Eskiçağ Tarihi, Sanat Tarihi, Mitoloji Anabilim Dalları olmak üzere birçok bilim dalı için özellikle üzerine çok az araştırma yapılmış başlıkların bulunması nedeniyle önemli bir kaynak kitap olmuştur. Yazar yukarıda da belirttiğimiz gibi on üç ana başlıkta Yakındoğu kültürleri hakkında çeşitli konuları arkeolojik ve tarihsel kaynaklar ışığında ele almış, tüm bu konuları önemli alt başlıklara bölerek inceleyip sonuçlara varmıştır. Konuların anlatımını kolaylaştırmak adına çeşitli resim, tablo ve haritalardan faydalanmıştır. Ancak ebat olarak kitap küçük olduğu için, bu sayfalar içinde küçük haritaların yer alması haritaların anlaşılabilirliğini zorlaştırmıştır (Özellikle 6. ayırmda Harita 1, 9. ayırmda Resim 2 ve 13. Ayırmda Resim 1). Öyle ki merkezlerin isimleri dahi okunamamaktadır. Arami ve Tabal Krallıkları ile ilgili bölümlerde konuyu okuyucuya iyi aktarabilmek için haritalar önem arz etmektedir. Bu biçimde kullanım yerine sayfanın tamamına yatay yerleştirilerek ya da iki veya üçe katlanabilen büyük haritalara yer verilseydi daha iyi olurdu kanaatindeyim. Birçok ilgi çekici konunun yer aldığı bu kitap bilim

insanlarından amatör kişilere çeşitli okuyucu kitlesine hitap ederek anlamayı kolaylaştırmak adına yalın bir dille yazılmıştır. Ayrıca tüm ayrımların sonunda kaynakça kısmına da yer vermiştir.

Çalışmaların tamamı antik kaynaklar ve en güncel yayınlar ışığında hazırlanmıştır. Kitap nar, akrep, köpek sembollerinin kullanımı; rüya ve kehanet olguları, müzisyen kadınlar ve Masennu memurları; nehir ulaşımı ve toplu nüfus nakilleri; Yeni Asur metinlerindeki ay isimleri; kanun metinlerinde geçen Suya atılma; Yeni Asur Kaynakların'da Bit-Bahiyani: Arami Krallığı ve Asur Kaynaklarına göre Demir Çağı'nda Tabal Krallığı gibi konularda bize aydınlatıcı bilgiler vermiştir. Bu konular ile ilgili çalışmaların eksikliği göz önünde bulundurulduğunda tüm bu çalışmalar alanında bir çok eksiği gidermiştir. Akademisyenler mimari, seramik ve nümismatik gibi konular üzerinde yoğunlaşmış olmalarına karşın yazar bu derlemede göz ardı edilen birçok konu üzerine çalışmış gelecekte yapılacak olan çalışmalar için örnek teşkil etmesini ummaktayım. Yazarın ele aldığı konuların arkeolojik ve tarihsel kaynak bakımından az olmasından dolayı bu konular üzerine çalışmalar oldukça azdır fakat gelecek yıllarda arkeolojik kazılar vasıtası ile elde edileceğini temenni ettiğim yeni bulutular ile kaynaklar çoğalacak bugünkü bilgiler güncellenecek belki de yazarın tespitlerinin aksine sonuçlar çıkacak ama çalışma konularında kaynak azlığı ve belirsizliklere karşın bu derlemeyi bize ulaştırdığı için takdir etmek gerekir. Benzer konularının ve göz ardı edilmiş diğer konuların derlenip akademik çevrelerce ele alınıp, eski toplumları anlamak adına daha çok tartışılması gerektiğini düşünmekteyim.